

Ὡς ἐπίμετρον ἐχρησίμευσε τὸ κεφάλαιον τῶν Birgitta Hulthén καὶ Siv Olsson, *The Asine Pottery: A Technological Study*, σσ. 137-148) τοῦ Ἑργαστηρίου διὰ κεραμεικῆ καὶ ὀρυκτολογικῆ τοῦ πηλοῦ ἔρευνα τῆς Λούνδης... Ἐκεῖ εἶναι ἄγνωστος ἡ ἔκδοσις τοῦ ἔτους 1975 τοῦ *Munsell Book of Color*, Baltimore. Τὸ ἐπίμετρον αὐτὸ εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον, διότι παρέχει ἐν ἀναγλύφῳ ὄλα τὰ προβλήματα ποῦ ἐτέθησαν, ὄλας τὰς μεθόδους ποῦ ἐφηρμόσθησαν καὶ ὄλα τὰ ἀποτελέσματα ποῦ προέκυψαν.

Αἱ φωτογραφίαι εἶναι, γενικῶς, ἱκανοποιητικαὶ (πρὸς διευκρίνησιν τῆς καταστάσεως τῆς ἐπιφανείας τῶν ἀγγείων καὶ ὄλας δὴποτε τεχνικῆς μόνον τοιχώματα δὲν ἔχουν ἀποδοθῆ καὶ ἔσωτ. ἐπιφάνειαι). Ἡ βιβλιογραφικὴ κάλυψις εἶναι καὶ αὐτὴ ἱκανοποιητικῆ. Συμπληρωτέα (σ. 124 σημ. 692) διὰ τοῦ τόμου Χρ. Καρδαρά, Ἀπλώματα Νάξου. Κινητὰ εὐρήματα τάφων Α καὶ Β, Ἀθήναι 1977.

Γενικῶς, τὸ ἔργον, ὡς σύνολον, μετὰ τοῦ ὕλικου ἐκ τῶν τάφων, παρέχει ὕλικὸν εὐμεθόδως κατεταγμένον, ποῦ συντελεῖ ἐξαιρετικὰ, ἐπαγωγικῶς τῷ τρόπῳ, εἰς τὴν κατανόησιν τῆς πολιτιστικῆς καταστάσεως τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιόδου. Ἦδη, αἱ τελευταῖαι μελέται διὰ τὴν ΠΓ καὶ Γ ἐποχὴν δημιουργοῦν εὐδιόητους συνθήκας πρὸς κατανόησιν τῶν συναφῶν προβλημάτων ἐπὶ πανελληνίου κλίμακος καὶ αὐτὸ εἶναι ἐξαιρετικὰ χρήσιμον. Ἀρκεῖ, πράγματι, νὰ μνημονευθοῦν ἡ μελέτη τῆς διδος Γεωργίας Ἐμμ. Χατζῆ, Ἡ Πρωτογεωμετρικὴ Ἐποχὴ στὴ Μεσσηνία, Πρακτικὰ Β' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν, Πάτραι 1980, Β' 1983, 321-347, πίν. Ξ'-ΞΔ', ὁ τρίτος τόμος τῶν Ἀνασκαφῶν τῶν Νιχωρίων μετὰ τὴν πολὺτιμον συμβολὴν τοῦ καθηγ. W.W. Coulson (1984) καὶ ὁ τόμος *Griechenland, die Ägäis und die Levante während der «Dark Ages»*, Symposion Swettl 1980, Wien 1983, herausgegeben von Prof. Dr. Sigrid Deger-Jalkotzy.

Ἀμφοτέραι αἱ ἐκδόσεις ἐγγράφονται, ἐπίσης, εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ ἐκδοτ. ὄκου Åström, χάρις εἰς τὴν ἀρτίαν των ἐμφάνισιν καὶ τὴν σύμμετρον παράθεσιν τῶν ἐπιμέρους στοιχείων.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΥΛ. ΚΟΡΡΕΣ

Deborah S. Olausson, *Tools and Technology. Lithic technological analysis of Neolithic axe morphology*. University, Doctoral Dissertation, May 1983, Lund University, Institute of Archaeology, 1983, 13.

Πρόκειται περὶ θεωρητικῆς ἐργασίας, καὶ δὴ καὶ πρακτικῆς, τὰ πλαίσια τῆς ὁποίας ἡ συγγραφεὺς ἔχει παρουσιάσει μέχρι τοῦδε εἰς διάφορα ἄρθρα τῆς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1980 καὶ ἐξῆς, ὡς ἀναφέρεται τοῦτο ἐν ἀρχῇ τοῦ κειμένου καὶ διὰ παραπομπῶν διὰ λατινικῶν ἀριθμῶν ἀντιστοιχοῦντων εἰς τὴν καταλογογράφησιν τῶν ἐργασιῶν τῆς τούτων.

Εἰς τὸ τελευταῖον τῆς τοῦτο ἄρθρον ἐκθέτει τὴν μέθοδον, τὴν ὁποίαν ἡ ἴδια ἐχρησιμοποίησε πρὸς ἐξέτασιν τῆς τεχνολογίας τοῦ λίθου τῶν Νεολιθικῆς ἐποχῆς πελέκων εἰς τὴν Σουηδίαν, τεχνολογία, ὅμως, ἡ ὁποία ἡμπορεῖ κάλλιστα νὰ ἔχη ἐφαρμο-

γὴν καὶ ὅπουδῆποτε ἄλλοῦ. Εἰς αὐτό, ἀκριβῶς, ἔγκειται τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς τῆς τελευταίας μελέτης της.

Ἡ συγγραφεὺς χρησιμοποιεῖ μεθόδους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, διὰ νὰ λύσῃ προβλήματα μιᾶς κοινωνικῆς - ἀνθρωπιστικῆς ἐπιστήμης ὡς ἡ Ἀρχαιολογία... Πρωτίστως, κατὰ ταῦτα, χρησιμοποιεῖ τὸ πείραμα. Ὡς ἀναφέρει καὶ ἡ ἴδια, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχωμεν πλήρη εἰκόνα διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ χρῆσιν ἑνὸς ἀρχαιολογικοῦ ἀντικειμένου, ἐὰν δὲν τὸ χρησιμοποιήσωμεν οἱ ἴδιοι αὐτὸ ἢ ἐν ἀντίγραφόν του, ὥστε νὰ ἀντιληφθῶμεν κατὰ τρόπον ἄμεσον τί ἀνάγκας ἔχει καὶ τί ἀνάγκας καλύπτει, ἦτοι, διὰ τί ἐδημιουργήθη καὶ τί ἰδιότητος εἶχε, τί προσέφερε, διατὶ καὶ πῶς ἐθραύσθη κ.λπ.

Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύναται τις νὰ ἐπιτύχῃ «συστηματικὴν προσέγγισιν τῆς ἐρμηνείας τῶν πληροφοριῶν», δηλ. νὰ ἐλέγξῃ τὰς θεωρίας καὶ τὰς ὑποθέσεις τοῦ τῆς προβληματικῆς ποῦ δημιουργεῖ καὶ ἐγείρει, νὰ προβῆ εἰς ἀνασύστασιν τῶν δραστηριοτήτων καὶ τῶν συνθηκῶν ζωῆς, νὰ κατασκευάσῃ ἐρμηνευτικὰ σύνολα (μοντέλα - πρότυπα), νὰ ἀπαντήσῃ εἰς προβλήματα, τέλος, κοινωνικῆς - πολιτιστικῆς φύσεως.

Αὐτό, νομίζω, εἶναι τὸ πλέον ἐνδιαφέρον καὶ πλέον πρωτότυπον σημεῖον τῆς μεθοδικῆς ἐργασίας τῆς συγγραφέως.

Πέρα τούτου, ἔχει χρησιμοποιήσει καὶ τὸ ἠλεκτρονικὸν μικροσκόπιον διὰ τὴν μελέτην καὶ καταγραφὴν τῶν φθορῶν ἐκ τῆς χρήσεως ποῦ παρουσιάζουν τὰ λίθινα ἐργαλεῖα, ἔχει χρησιμοποιήσει scanning electron microscope διὰ τὴν διερεύνησιν τῆς παρουσίας θερμικῆς ἐπεξεργασίας (μόνον διὰ τὸν πυριτόλιθον), ἐνῶ ἡ ὄρυκτολογία καὶ ἡ πετρολογία παρέσχον εἰς τὴν ἐρευνήτριαν πληροφορίας διὰ τὰς πρώτας ὕλας. Διὰ τὴν σύνθεσιν, τέλος, τῶν δεδομένων ἐχρησιμοποίησε καὶ ἠλεκτρονικὸν ὑπολογιστήν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προσδιορίζεται ἐπακριβῶς, οὐχὶ μόνον ἡ πρακτικὴ σημασία καὶ ἀξία τῶν ἀντικειμένων, ἀλλὰ κερδίζονται καὶ ὠρισμένοι «ἐπὶ πλέον» ἰδιότητες, ὡς ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ κοινωνικὴ σημασία τοῦ ἀντικειμένου (δπως, ἐπὶ παραδείγματι, δυνατόν νὰ συμβαίη μὲ τοὺς λεπτοὺς πελέκεις, ποῦ, πιθανόν, νὰ μὴ ἐχρησιμοποιήθησαν).

Ἡ μελέτη ἔχει γραφῆ εἰς τὴν ἀγγλικήν, ἔχει πρόλογον (σ. 5), κείμενον καὶ βιβλιογραφίαν (σσ. 12-13). Αἱ προηγούμεναι μελέται της (I-VI) μνημονεύονται ἐν ἀρχῇ τοῦ κειμένου καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ εἰσαγωγή. Φωτογραφίαι ἢ σχέδια δὲν παρατίθενται, εἰμὴ μόνον εἰς τὸ ἐξώφυλλον.

Ἐπὶ τῆς προσφορᾶς τῆς ἐρευνητρίας δυνατόν νὰ συνοψισθοῦν τὰ ἀκόλουθα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γραφομένων της: Ἡ ἐργασία διερευνᾷ τὴν σύνθετον σχέσιν μεταξὺ ρυθμοῦ καὶ λειτουργικότητος (χρήσις) μιᾶς συγκεκριμένης κατηγορίας λιθίνων ἐργαλείων, τῶν Νεολιθικῶν πελέκεων, μέσφ πρακτικῶν πειραμάτων, ἀναλύσεως τῆς φθορᾶς τῶν ἀκμῶν καὶ μελέτης τῶν συναφῶν ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν. Ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατόν νὰ δειχθῆ ὅτι ἡ θερμικὴ ἐπεξεργασία τοῦ σουηδικοῦ πυριτόλιθου εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα μεγαλυτέραν τάσιν πρὸς φθοράν, δὲν προκαλεῖ κατάπληξιν τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐξέτασις διὰ ἑνὸς scanning electron microscope ἔδειξεν ὅτι δὲν ὑπῆρχε τοιαύτη (παρομοία) διαδικασία κατὰ τὴν Νεολιθικὴν ἐποχὴν εἰς Σκανδιναυίαν. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς τριμεροῦς προσεγγίσεως, ποῦ περιγράφεται ἀνωτέρω, ὄτε ἐφηρμόσθησαν ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς πελέκεις μὲ λεπτὸν στειλὸν τοῦ πολιτισμοῦ Funnel Beaker, ἔδειξαν ὅτι δὲν ὑπῆρχε σαφῶς διακεκριμένη κατηγορία, μὴ χρησιμοποιουμένων πελέκεων

γοήτρου ἐπιβολῆς κύρους (prestige), ἀλλά, μᾶλλον, ὅτι τὸ μῆκος τοῦ πελέκεως ἀντικατώπριζε, πιθανώτερον, πρακτικὰς ἢ στυλιστικὰς θεωρήσεις.

Διερευνῶνται, δηλ., ἐν ὀλίγοις, αἱ ἐπιπτώσεις, ποῦ ἀποσκοποῦν εἰς ἓν παρόμοιον συμπέρασμα, ποῦ ἔχει καταλληλότητα διὰ τὴν ἐρμηνείαν θησαυρῶν ποῦ περιλαμβάνουν πελέκεις μὲ λεπτὸν στέλεχος, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ρόλου ποῦ διεδραμάτιζον οἱ πελέκεις αὐτοὶ εἰς τὴν Νεολιθικὴν οἰκονομίαν. Ἡ μέθοδος ἐφηρμόσθη, ἐπίσης, διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν πιθανῶν αἰτιῶν ποῦ ὑποκρύπτονται εἰς τὴν ἐπιλογὴν τοῦ πυριτολίθου ἢ τοῦ πρασινολίθου ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν ὀρισμένων τύπων Νεολιθικῶν πελέκεων, οἵτινες, κατὰ λοιπὰ, εἶναι μορφολογικῶς ὅμοιοι.

Τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν πειραμάτων, κατὰ τὴν Olausson, μὲ τὴν κατασκευὴν καὶ χρῆσιν τῶν πελέκεων, ἔτι δὲ μία μελέτη ἐπὶ τῆς ἐπαρκειᾶς τῆς πρώτης ὕλης, ἔδειξαν ὅτι οἱ πελέκεις οὗτοι ἐκ groundstone (βασικοῦ λίθου), ἦσαν «αὐτοδίκαια» ἐργαλεῖα, κατὰλληλα δι' ἀρχικῶς τραχυτέρας ἐργασίας, κατὰ τὰς ὁποίας ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ λυγίσουν ἐκ πίεσεως. Ἐν τούτοις, ἡ κυριαρχία τῶν πελέκεων ἐκ πυριτολίθου εἰς μίαν περιοχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν παρόμοια ἐργαλεῖα ἔπρεπε νὰ εἰσάγονται, δεικνύει ὅτι οἱ ἐκ πυριτολίθου πελέκεις ἐδῶ ἀντεπροσώπευον μίαν ἀσυνήθη (πέρα τῶν συνήθων) ἐπένδυσιν (πέρα αὐτῶν ποῦ ἀπῆται ἡ πρακτικὴ ἀνάγκη, δηλ. πλοῦτος ἢ γοήτρον).

Ἐν καταλήξει παρατηρητέον ὅτι μία παρομοία προσέγγισις, ποῦ συνδυάζει ἐλεγχόμενα πειράματα, ἀνάλυσιν τῆς φθορᾶς τῶν ἀκμῶν καὶ ἐξέτασιν τῶν ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν, δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ, ὡς παρατηρεῖ ἡ συγγραφεὺς, ἐπιωφελῶς εἰς ἄλλας κατηγορίας ἀντικειμένων, ὥστε νὰ μελετηθοῦν ἡ λειτουργικὴ χρησιμότης καὶ τὸ κοινωνικὸν καθεστῶς κατὰ τὸ παρελθόν.

Ἡ ὅλη ἐργασία (καὶ ἡ ἀκολουθηθεῖσα μέθοδος) εἶναι ὑποδειγματικὴ καὶ θὰ ἀποτελέσει ἀσφαλῶς, τὸ πρότυπον διὰ παρομοίας διευκρινήσεις. Οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εἶδ. Εὐδύνοπτον πόνημα ποῦ ἀναμένει μιμητάς.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΥΛ. ΚΟΡΡΕΣ

Νικολάου Π. Μπεζαντάκου, Ἡ ἔννοια τῆς μετανοίας στὸν Ὅμηρο (ἀλλαγὴ γνώμης - ἀναγνώριση σφάλματος). Διδακτορικὴ διατριβή. Ἀθήνα 1980, σελ. 10 + XIV + 166.

Εἶναι πολὺ εὐχάριστος καὶ δημιουργεῖ ἀγαθὰς ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον τῶν φιλολογικῶν μας πραγμάτων ἡ διαρκὴς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀξίσησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἑλλήνων φιλολόγων τῆς νεωτέρας καὶ συγχρόνου γενεᾶς, τῶν ἀσχολουμένων μὲ θέματα ἐκ τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν. Οἱ νέοι αὐτοὶ φιλόλογοί μας συνεχίζουν ἔτσι τὴν εὐγενῆ παράδοσιν τῶν προγενεστέρων Ἑλλήνων ὀμηριστῶν καὶ συμβάλλουν θετικῶς εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῶν ὀμηρικῶν σπουδῶν, ποῦ παρατηρεῖται εἰς τὸν διεθνή φιλολογικὸν χώρον. Εἰς τὴν νεωτέραν αὐτὴν γενεάν τῶν Ἑλλήνων φιλολόγων ἀνήκει καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐν ἐπικεφαλίδι ἀναγραφομένης μελέτης, ἡ ὁποία ὑποβλήθεισα ὡς ἐπὶ διδακτορία διατριβὴ εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐνεκρίθη ὑπ' αὐτῆς, εἰσηγουμένου τοῦ Καθηγ. κ. Νικ. Λιβαδάρα.

Ὁ σ. ἔρευνᾷ ἐδῶ τὴν εἰς τὰ ὀμηρικὰ ἔπη ἔννοιαν τῆς μετανοίας καθ' ὅλον τὸ φά-